

ISSORIA LATHONIA L. IN DE KEMPEN : INHEEMS OF IMMIGRANT ?

(Lepidoptera, Nymphalidae)

(Alex RIEMIS)

Een waarneming van Issoria lathonia in de Kempen kan men moeilijk afdoen als een banaliteit. Het blijft steeds een opmerkelijke gebeurtenis. Daarom heb ik van elke waarneming de datum, plaats en aantallen genoteerd. Wanneer nu, na een tiental jaren, de resultaten in tabelvorm worden opgesteld, vallen er opmerkelijke resultaten op, en kunnen interessante gevolgtrekkingen gemaakt worden.

De biotoop

Opmerkelijk is het feit dat ik alle exemplaren van lathonia waarnam in een wel bepaald biotoop. Steeds waren dit zandige golvende terreinen, die ik gemakkelijheidshalve aanduid als droge schraallanden. Een juweel van een dergelijk biotoop, waar trouwens de meeste waarnemingen gebeurden, vinden we langs de grens Turnhout-Ravels. Planten die er voorkomen zijn o.a. Driekleurig viooltje (Viola tricolor), Akkerviooltje (V. tricolor v. arvensis), Smalle weegbree (Plantago lanceolata), Zandblauwtje (Jasione montana), Breedbladige moeraswespenorchis (Epipactis latifolia), Bosdroogbloem (Gnaphalium silvaticum), Mannetjesereprijs (Veronica officinalis), Weidenavikskruid (Hieracium caespitosum), Zilverhaver (Arrhenatherum perforatum), Vroege haver (A. praecox), Sint-Janskruid (Hypericum perforatum) en Muizenortje (Hieracium pilosella).

Op de extreem droge plaatsen groeit struikheide (Calluna vulgaris). Plaatselijk komen ook bremstruwelen voor. Langs zandige wegbermen vinden we soms eveneens associaties die aan deze biotoop doen denken. Deze biotopen zijn echter zeldzaam geworden, voornamelijk omwille van denaanplantingen. Issoria lathonia werd in totaal op drie gelijkaardige terreinen aangetroffen. Een ervan, vrij klein en gelegen te Mol, is ondertussen verdwenen. Een ander terrein, eveneens vrij klein en gelegen te Retie, is ondertussen fel veranderd. Een vierde terrein, nogal groot, wijkt wel af van de beschreven biotoop. Het is een oud, in onbruik geraakt rangeerstation van de spoorweg te Weelde. Ook dit is een extreem droge plaats, waar de voedselplant massaal voorkomt.

Typische vlinders van de beschreven biotoop zijn Maniola jurtina, Lasiommata megera, Lycaena phlaeas, Thymelicus lineola, T. sylvestris, Callistege mi en Lythria purpurata. Anaitis efformata komt soms massaal voor. Opmerkelijk is het feit dat ook steeds in dit biotoop Melitaea cinxia en Heodes tityrus werden aangetroffen.

De oorzaak van het ontbreken van gegevens voor de jaren 1978, 1979 en 1980 zijn de miserabele zomers van die jaren, waardoor de terreinen haast niet bezocht zijn. Vergeleken met de waarnemingen in Nederland blij ik echter niet veel gemist te hebben.

Tabel I : Issoria lathonia L. in de Turnhoutse Kempen

	april	mei	juni	juli	augustus	september	oktober	totaal
1970			1					1
1971					1			1
1972					1	ca. 20		ca. 20
1973						ca. 25		ca. 25
1974	2	3	5		18	ca. 45		ca. 73
1975		2	3	1	16	-----		22
1976						ca. 30		ca. 30
1977		9			10	1	1	21
1978								
1979								
1980								
1981						ca. 15	7	ca. 22
1982	2	1			3			6

Tabel II : Issoria lathonia L. in het binnenland van Nederland.

	april	mei	juni	juli	augustus	september	oktober	totaal
1970					1			1
1971			1	3	7	2		13
1972					1	2		3
1973			3	3	1	2		9
1974	1							1
1975			1					1
1976					1		1	2
1977				1				1
1978			1					1
1979			1					1
1980								0

Uit de gegevens van de tabel valt onmiddellijk op dat er twee duidelijke vliegperiodes zijn : een eerste vanaf april tot juni en die steeds vrij schaars is, altijd maar enkele exemplaren, een tweede vanaf augustus tot september-oktober, met vrijwel steeds opvallend grotere aantallen.

Volgens B.J. LEMPKE is lathonia in Nederland enkel inheems in het Duindistrikt. Waarnemingen in het binnenland zouden het gevolg zijn van immigratie. In zijn trekvlindersverslag publiceert LEMPKE jaarlijks alle waarnemingen van I. lathonia in het binnenland. Deze gegevens zijn samengevat in tabel II. Na 1980 zijn nog geen gegevens bekend.

De vergelijking van deze twee tabellen is verrassend. De aantallen in de Kempen liggen beduidend hoger, ondanks het feit dat de cijfers van tabel I de aantallen weergeven van enkele zeer beperkte terreinen verricht door één persoon, terwijl de tabel van Nederland alle waarnemingen weergeeft van geheel het binnenland van Nederland, verricht door diverse entomologen.

Volledigheidshalve geef ik hierbij enkele gegevens over het voorkomen van lathonia in het Duindistrikt in Nederland, eveneens ontleend aan de trekvlindersverslagen van LEMPKE. De meeste jaren zouden daar drie niet duidelijk van elkaar gescheiden generaties voorkomen.

1970 : waarnemingen van begin mei tot einde augustus;
slechts twee herfstwaarnemingen.
1971 : vanaf 06.05 tot 10.10; in totaal 163 ex.
1972 : vanaf 13.04 tot 20.10; in totaal 224 ex.
1973 : vanaf 03.05 tot 11.10; in totaal 152 ex.
1974 : vanaf 11.04 tot 03.10; in totaal 143 ex.
1975 : vanaf 21.05 tot 02.10; geen totaal gekend.
1976 : vanaf 30.04 tot 15.09; in totaal 463 ex.
1977 : vanaf 22.05 tot 19.09; geen totaal gekend.
1978 : vanaf 29.04 tot 02.10; in totaal 273 ex.
1979 : vanaf 15.05 tot 21.10; geen totaal gekend.
1980 : vanaf 08.05 tot 13.10; in totaal 57 ex.

Beschouwingen

Het geregeld voorkomen van I. lathonia in april en mei, zij het in kleine aantallen, pleit volgens mij voor de inheemsheid van de soort in de Kempen. In het Nederlandse Duindistrikt vliegt I. lathonia eveneens vanaf april. In het gehele binnenland van Nederland is tijdens de vermelde jaren slechts één aprilwaarneming, en geen enkele meiwaarneming gekend. Ook in augustus en september liggen de aantallen in de Kempen hoger dan in het Nederlandse binnenland.

Het feit dat alle waarnemingen van I. lathonia gebeurden binnen de beschreven biotoop, is ook een zeer belangrijk element voor het inheems karakter van de soort. Immers, migrerende dieren zouden op de meest uiteenlopende plaatsen aangetroffen kunnen worden. Nooit heb ik in het Turnhoutse een dergelijke waarneming gedaan. De droge, zandige biotoop vormt waarschijnlijk het vereiste mikroklimaat voor lathonia. Opvallend is evenwel het feit dat op de vliegplaats te Ravels-kamp, waar de meeste waarnemingen gebeurden, de vlinder zeer talrijk voorkomt tot 1975. Vanaf 1976 deed ik op diezelfde plaats, ondanks herhaalde bezoeken, geen enkele waarneming. In de Nederlandse Trekvlinderschrijft LEMPKE : "In het binnenland komt lathonia zeer onregelmatig voor. Het meest wordt hij nog gezien op de zandgronden. Soms is hij enkele jaren achtereenvolgend op dezelfde plaats te vinden om dan weer volko-

men te verdwijnen". Er zijn echter meer soorten waarbij dit het geval kan zijn. Ik denk hierbij onmiddellijk aan Melitaea cinxia en Heodes tityrus. Beide soorten komen in dezelfde biotoop voor als I. lathonia. Soms kunnen deze soorten eveneens jaren ontbreken, om dan plotseling weer terug op te duiken. Toch worden deze soorten niet beschouwd als trekvinders zodat het plotseling terug opduiken ervan het gevolg zou kunnen zijn van een immigratie.

Slot

Vorige opmerkingen zijn louter persoonlijke indrukken en ervaringen. Verdere waarnemingen tijdens de volgende jaren zullen onontbeerlijk zijn om de juistheid ervan te bevestigen of te weerleggen. Ik zou het daarom bijzonder op prijs stellen om alle gegevens van I. lathonia in de Kempen aan mij te willen melden. Graag vernam ik dan op welke data en in welke aantallen lathonia werd aangetroffen, met vooral speciale vermelding van de biotoop.

Literatuur

LEMPKE, B.J., 1972 : De Nederlandse Trekvinders. Thieme-Zutphen.

LEMPKE, B.J., 1971 à 1982 : Trekvindersverslagen 1970 tot en met 1980, in Entomologische Berichten, uitgegeven door de Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.

RIEMIS, A., 1982 : De Vlinderfauna van de Turnhoutse Kempen. De Wielewaal 48 : 38-42.

Summary : The author discusses the occurrence of Issoria lathonia in the Turnhout region (prov. Antwerp), where the species is found very locally on dry, sandy places. Comparing his own observations with the data furnished by LEMPKE from the Netherlands the author concludes that lathonia is a native species in the studied area and not merely a migrant.

Résumé : L'auteur discute de la présence de Issoria lathonia L. dans la région de Turnhout (prov. Anvers) où l'espèce se montre dans les endroits secs et sablonneux. En comparant ses propres observations avec les données de LEMPKE (Pays-Bas), l'auteur tire la conclusion que lathonia est bien autochtone et pas seulement un migrant.

A. RIEMIS : Rerum-Navarumlaan 41, B-2300 Turnhout.
